

הצורך בפיתרון מדיני אזורי

מאת: שבת שביט

IPS Publications
IDC Herzliya

פברואר 2015

המכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המרכז הבינתחומי הרצליה

הצורך בפיתרון מדיני אזורי

מאת: שבת שביט

מספר מילים של גילוי נאות. אינני פוליטיקאי ולא בן של פוליטיקאי. מרבית חיי הבוגרים עסקתי בביטחון ומודיעין של מדינת ישראל. הצבעתי למי שהצבעתי במערכות הבחירות, כאדם שממלא את חובתו האזרחית. השקפתי מן הצד במה שקורה במדינה והמאזן הנקי שאליו אני מגיע הוא, שחוללנו כאן פלאים. אי לכך ולמרות שפה ושם הייתה לי גם ביקורת, מעולם לא השמעתי אותה ציבורית. בשנה האחרונה אני מזהה למיטב הבנתי, ניסיוני ושיקול דעתי, מגמות וכיווני פעולה של חלק מהממסד הפוליטי שמסכנים את המשך קיומה של מדינת ישראל. כמי שחוה מקרוב את הסאגה של הפתעת מלחמת יום-כיפור, אינני יכול כאזרח מודאג שלא להתריע. עשיתי זאת במאמר שהתפרסם בעתון "הארץ" בסוף נובמבר, 2014, ובנייר עמדה זה ברצוני להרחיב באשר למה שניתן וצריך לעשות, כדי לעצור את הגלישה המסוכנת במדרון החלקלק שעליו אנו נמצאים עתה.

בתגובה למאמר שפרסמתי כבר מיתגו אותי כשמאלן משיחי ואינני כזה. בדצמבר 2010 כתבתי נייר שמשפט הסיום שלו אומר: "הסיכום עד כאן נראה לי, שעם כל רצוננו להגיע לשלום, לצערי הגדול, הניתוח הקר של התנאים הגלובאליים, האזוריים והמקומיים, מביאים למסקנה, שהמרב שניתן להשיג כיום במקרה הטוב, הוא דו-קיום עדין מלווה במאמץ לייצר משוואה של mutual interests environment

בין הצדדים, שבמורד הדרך תפתח להסכמה". אינני מכיר גוף שמאלני במדינה שיכלול משפט זה במצע שלו!

כאמור, מאז 2010 התרחשו בארץ שינויים מפליגים, שבעטיים אני רואה עצמי חייב להביע את דעתי בנקודת הזמן הנוכחית מדינת-ישראל חייבת לאמץ מדיניות שתבטיח לה קודם כל, להיות חברה מכובדת במשפחת העמים הנאורים בעולם. היא חייבת להמשיך ולשאוף להגדיר את גבולותיה הסופיים בהסכמה, גם על דעת העולם הנאור וגם על דעת אויביה. אי לכך, על ממשלת ישראל להמשיך ולקיים את חיינו בכפיפה אחת של "היהודית" במשמעות הלאומית ו"הדמוקרטית".

הסכסוך הישראלי-פלסטיני נמצא היום על מסלול של ניכור הולך וגדל בין הצדדים. לא מתקיים כל דיאלוג, אלא האשמות הדדיות משני הצדדים. שיתופי הפעולה על הקרקע והתיאום הביטחוני הולכים ומתרופפים. הפלסטינים נוקטים בפעולות מדיניות חד צדדיות וישראל מאיימת בנקיטת צעדים נגדיים עד כדי פרוק הרשות הפלסטינית וסיפוח שטחים.

המתווכים למיניהם הרימו ידיים. אבל עובדה אחת בולטת לעין- העולם משליך את כל האונוס על כתפיו-אנחנו הכובשים החזקים והם-הפלסטינים- הם הנכבשים החלשים. המדיניות שלנו של שב ואל תעשה, מדיניות פסיבית של ניהול הסכסוך בניסיון להכיל אותו לא תצלח לאורך זמן. אין ספק שכאשר הצדדים לסכסוך מדברים זה עם זה, גובה הלהבות נמוך יותר והדיבורים מולידים רעיונות, אלא שכרגע אין כל סיכוי לצאת מן הקיפאון ובכדי לייצר מומנטום חדש, צריך להסתכל למה שקורה באזור ולראות אם ניתן לנצל את המציאות האזורית, כדי להוציא את הסכסוך מקיפאון ולהובילו לעבר פתרון. למה לחפש את הנתיב לפתרון המדיני בסכסוך שבאזור? כי כל הניסיונות המדיניים עד כה

במעורבות גורמים מערביים, במיוחד אמריקאים אבל גם אירופים, לא צלחו. הם הצליחו להביא את הצדדים אל השוקת, אבל נכשלו כל פעם בדקה התשעים.

מי שזוכר את הסצנה בקהיר כאשר ערפאת סרב לחתום בטקס החתימה החגיגי, רה"מ רבין והנשיא מובארכ עומדים גם הם על הבמה משני צדדיו, כל העולם מביט בהם דרך עדשות הטלוויזיה ועוצר נשימתו לנוכח הפיאסקו המתרחש לנגד עיניו, או אז מובארכ מרעים בקולו על ערפאת: "חתום יא כלב!" וערפאת הגדול מתקפד וחותם. מי שזוכר סצנה זו לא יכול שלא להגיע למסקנה, שלמנהיגים ערבים במזה"ת סיכוי טוב יותר, מאשר למנהיגי המערב, לא רק להביא את הצדדים (ישראל והפלסטינים) לשוקת אלא גם לשכנע אותם לשתות את מימיה.

מה יש ביוזמה הסעודית שהליגה הערבית אימצה ב- 28 במרס 2002 בפסגה הערבית השנתית שהתקיימה בבירות? קודם כל היא קצרה, מה שמצביע על רצינותה, ונשענת על החלטת הפסגה הערבית בקהיר מיוני 1996, הקובעת ששלום מלא וצודק במזה"ת הוא הבחירה של ארצות ערב.

ההצעה מדגישה שמדינות ערב משוכנעות כי פתרון צבאי של הסכסוך לא יביא לשלום ולא יספק ביטחון לצדדים. פתרון הסכסוך בדרך מדינית הוא איפה, היעד האסטרטגי.

הצעת הליגה דורשת מישראל:

1. נסיגה מלאה מכל השטחים שנכבשו ב-1967, לרבות רמת-הגולן, לגבולות ה-4 ליוני 1967 ובכלל זה יתרת השטח הלבנוני הכבוש בדרום לבנון.
2. השגת פתרון צודק לבעיית הפליטים הפלסטינים, בהסתמך על החלטת עצרת האו"ם 194. מועצת הליגה דוחה הסדר שבו הפליטים הפלסטינים יתאזרחו במדינות המארחות אותם.
3. הסכמה להקמת מדינה פלסטינית עצמאית וסוברנית בשטחים שנכבשו החל מ-4 ליוני 1967, בגדה המערבית ורצועת עזה, עם מזרח ירושלים כבירתה.

מדינות ערב בתמורה להנ"ל:

1. יצהירו על סיום הסכסוך הישראלי-ערבי, ויכוננו הסכם שלום עם ישראל, שייתן ביטחון לכל מדינות האזור.
2. יקיימו יחסים נורמאליים עם ישראל כחלק מהשלום הכולל.

בהמשך מצטרפות ליוזמה 35 מדינות מוסלמיות נוספות וסה"כ המדינות התומכות ביוזמה הוא 57 מדינות.

ממשלות ישראל לדורותיהן דבקו בעיקרון שהמו"מ חייב להתקיים על בסיס בילטרלי בין ישראל לפלסטינים בלבד. אם להיתלות באילנות גבוהים, שמעון פרס בהתייחסו ליוזמת הליגה מ-2002, אחרי שהוא מגדיר את היוזמה הסעודית כצעד חשוב, מוצא לנכון להדגיש "ברור שהפרטים של כל הסכם שלום חייבים להיות נדונים ישירות בין ישראל והפלסטינים".

אני טוען שמדינות הליגה הערבית המתונות שהן גם החזקות והקובעות, התעייפו מהסכסוך, רוצות בסיומו ורואות בפלסטינים ככלל גורם מכשיל ומערים קשיים. ולראייה, כמה אפיזודות מניסיוני האישי, כראש-המוסד בין השנים 1989-1996:

- בפגישה בשש עיניים עם מובארכ, כל אימת שאזכר את הפלסטינים, או מנהיגם, השתמש במילים וביטויים ערביים שהנייר אינו סובל אותם.
 - בפגישה עם הסולטאן קאבוס, כששאלתי אותו כמה פלסטינים יש בארצו, הסתכל בי וענה- אף אחד לא היה ולא יהיה!
 - בפגישות רבות עם המלך חוסיין, כל אימת שעלה הנושא הפלסטיני נפלטה אנחה מפיו. חוסיין אמנם היה המנהיג הערבי היחידי שאפשר לפלסטינים לבחור באזרחות ירדנית..... אבל, הפלסטיני בעל הדרגה הגבוהה ביותר בצבא הירדני הוא טוראי.
 - בפגישה עם מלך מרוקו חסן השני, הגדיר את הפלסטינים ככאב הראש של העולם הערבי.
 - במלחמת המפרץ ב-1991, כאשר הפלסטינים תמכו בסדאם חוסיין, שליט כוית גירש את כל הפלסטינים (כ-300 אלף) מארצו באתראה של 48 שעות. מאז הם לא חזרו לשם.
- הפגישות שאני מזכיר ורבות אחרות, היו חשאיות, התקיימו בהרכב מצומצם, ללא רישום פרוטוקולים ולכן אני מאמין שהדברים ששמעתי היו אותנטיים, שלא כבפגישות רשמיות, שבהן הפרוטוקול מאלץ את הדוברים להיזהר בלשונם.
- ייתכן שהעיתוי בפרסום היוזמה נעוץ ברצון חברות הליגה וסעודיה במיוחד, לשנות את התדמית הערבית בעיני העולם, אחרי פיגוע התאומים בניו-יורק ב-11 ספט' 2001.
- הסירוב הישראלי הכמעט אוטומטי ליוזמה נבע כנראה מהמחשבה שהצעת הליגה איננה נתונה למו"מ, מה עוד, שבהקשר לנושא הפליטים מזכרת בה החלטת האו"ם 194 ובנוסף התמורות המובטחות לישראל תינתנה רק לאחר הוויתורים שתעשה ישראל.
- חשוב לזכור שמאז 2002 בסבבי המו"מ השונים עם הפלסטינים, הדרישות המופיעות בטקסט של הליגה הערבית, התרככו במידה רבה. כך בעניין הטריטוריאלי נוסף מרכיב חילופי שטחים והסכמה פלסטינית לגושי ההתיישבות. בעניין הפליטים, הפלסטינים היום מסכימים לנוסחאות הרבה יותר מרוככות. כך בעניין ירושלים שחל בו ריכוך בעמדה הפלסטינית. בינואר 2007 מתקבל איתות מהעולם הערבי שהיוזמה איננה קשוחה והיא ברת מו"מ.
- וב-8 ליולי 2014 במאמר מפרי עטו של הנסיך הסעודי תורכי אל-פייצל, בעיתון "הארץ", נאמר מפורשות שהיוזמה איננה תכתיב, אלא בסיס למו"מ.
- הפרס הגדול הצפוי לנו במו"מ שבו נציגות של הליגה הערבית לוקחות חלק, הוא נושא רמת-הגולן, שישראל צריכה לדרוש להקפיא אותו, עד לקביעת הגבולות החדשים של סוריה ועיראק. יש להניח שהצד השני יצטרך לקבל דרישה זו והמשמעות האמיתית ארוכת הטווח תהיה המשך ריבונות ישראל ברמת-הגולן.

למה דווקא היום חשוב לאמץ את היוזמה הסעודית, כעוגן לחידוש המו"מ לפתרון הסכסוך?

- המצב הפוליטי, האסטרטגי והצבאי במזה"ת בעת הזו, יוצר שותפות אינטרסים מאין כמוה בין ישראל, מצרים, ירדן, סעודיה והמפרציות (למעט קטאר). לכולן יש שני איזמים מרכזיים, אמנם בעוצמות משתנות אבל בהחלט מהוות מכנה משותף: האיום האיראני ואיום דאע"ש.
- המשמעות היא שכאשר מדברים עם נציגות הליגה הנ"ל, מותר לנו להניח, שהן יסכימו לדבר על הסכם ישראלי פלסטיני בקונטקסט של הסדר אזורי חדש, אשר בו התשומות של ישראל יכולות להיות משמעותיות ביותר. נוכל לדבר איתם ולהסכים על הסדר אזורי.
- בהנחה שארה"ב ואירופה יתמכו במהלך כזה, הסיכויים גם להסדר עם הפלסטינים וגם להסדר אזורי חדש, הם הרבה יותר גדולים.
- אם המהלך צולח, ישראל מחזירה לעצמה את תמיכת העולם ואת ההכרה שהיא בעלת יכולות ותרומה חיובית משמעותית ליציבות האזור.
- יציבות אזורית תאפשר לממשלת-ישראל להשתחרר מכל הרעות החולות של הכיבוש, הגורם לנו לאורך זמן לשחיתות בלתי נתפסת ולהתפנות לטיפול בבעיות החברה, החינוך והכלכלה שלנו.
- צוות כלכלנים בראשות ירום אריאב, מנכ"ל משרד האוצר לשעבר, בדק מה תהיינה ההשלכות הכלכליות של הסדר אזורי על ישראל. המודל הכלכלי שהצוות בנה, מגיע למסקנה חד-ערכית שהשלום האזורי, טומן בחובו את התכנית הכלכלית הטובה ביותר לישראל. להלן רק מספר נתונים הלקוחים מהסקר.
- 365 מיליארד ₪ יתווספו לתקציב במצטבר במהלך 10 השנים הראשונות.
- 67 מיליארד ₪ יתווספו לתקציב בכל שנה מהשנה ה-11 ואילך.
- התוצר לנפש יגדל ב-33% ל-50,000 דולר לשנה.

מה אפשר יהיה לעשות אז שהיום אי אפשר:

- הפחתה בתקציב הביטחון לרמה של ארה"ב (4.5% אחוזי תוצר), ז.א. קיצוץ של כ-10 מיליארד ₪ לשנה בתום 10 שנים.
 - הפחתת ההשקעות בהתנחלויות- כמיליארד ₪ לשנה נטו.
 - חסכון בתשלומי ריבית על החוב הלאומי בהיקף של 2 מיליארד ₪ לשנה.
- סך כל המקורות הנוספים בשיעור של 54 מיליארד ₪ וקטון בהוצאות של 13 מיליארד ₪ בשנה, יביאו בסוף התקופה של 10 שנים, 67 מיליארד ₪ תוספת מקורות לשנה.
- מה ניתן לעשות עם 67 מיליארד ₪ בשנה, כדוגמא בלבד:
- אפשר להקל בנטל המס על ידי הפחתת המע"מ ל-12% אפשר לשפר את השרות הציבורי לאזרח בסך שנתי של 45 מיליארד ש"ח שיתחלקו לבריאות לחינוך והשכלה גבוהה, לביטחון פנים, לרשויות מקומיות ולתשתיות והוזלת מחירי הדיור.

מה כל זה אומר לאזרח?

- עלייה ממוצעת של 25%-33% בהכנסה הממוצעת.
- פחות מיסים ועלייה של 35%-40% בהכנסה הפנויה.
- יותר תעסוקה ופחות אבטלה.
- יותר חינוך.
- הוזלת דיור.
- יותר בריאות.
- יותר רווחה.
- יותר ביטחון אישי ופחות פשיעה.

ונתון אחרון: בסקר מפברואר 2014, 75.5% מתושבי ישראל היהודים תומכים בהסדר שלום אזורי על בסיס היוזמה הערבית. הגיע הזמן לעבור מאסטרטגיה של "שב ואל תעשה" לאסטרטגיה יוזמת.